

Vurdering Af Kvalitative Studier – VAKS

H. Høstrup, L. Schou, I. Poulsen, S. Larsen, E. Lyngsø, 17. september 2009

Indledning

Uanset forskningstradition stilles der i videnskabeligt arbejde krav til en synlig systematik i generering af data, beskrivelse af forskningsprocessen, analyse og fortolkning af data samt den tilhørende konklusion. Vurdering af både kvantitativ og kvalitativ forskningslitteratur kræver, at læseren har indsigt i systematik og forskningsmetodologi (1).

Guiden til vurdering af kvalitative studier (VAKS), er et redskab til bedømmelse af videnskabelige artikler baseret på kvalitativ metode i en sundhedsfaglig kontekst. Guiden er måltrettet videnskabelige artikler baseret på interview og eller observationsstudier og er designet til at skabe overblik over styrker og svagheder ved en videnskabelig forskningsartikel. Forhåbentlig kan den være en støtte til arbejdet med evidensbaseret praksis, hvor det erfaringsmæssigt har været vanskeligt at inddrage kvalitativ forskning. Guiden præsenterer en række spørgsmål, der stemmer overens med kvalitetskriterier for kvalitativ forskning, og som bygger på spørgsmål om troværdighed (*credibility*), overførbarehed (*transferability*), konsistens (*dependability*) og transparens (*confirmability*) (1-4,6). Vi har tilføjet endnu et kriterie om formelle krav til videnskabelige artikler. Kvalitetskriterierne udspringer af en systematisk litteraturgennemgang, og spørgsmålene i guiden er resultatet af vores valg dermed også fravalg med fokus på anvendelse i en sundhedsfaglig kontekst. Kvalitetskriterierne gennemgås i nedenstående manual inden guiden og det tilhørende scoringssystem præsenteres.

Kvalitetskriterier for kvalitativ forskning

Formelle krav

En videnskabelig artikel skal overholde en række grundlæggende, formelle krav. Forfatterne må argumentere for nødvendighed og relevans af gennemførelsen af den bagved liggende undersøgelse via en relevant og grundig litteraturgennemgang. En del af kravene knytter sig til de etiske overvejelser, som har fundet sted i forskningsprocessen. Opfyldelse af og overvejelser om Helsinkideklarationens krav om frivillighed, informeret samtykke og anonymisering af data skal fremgå tydeligt, og forfatteren må redegøre for, hvordan informanter kan påvirkes af undersøgelsen eller af forskerens tilstedeværelse i positiv eller negativ retning. Med til etiske overvejelser af forskningsprojekter i sundhedsfaglige kontekster hører også en vurdering og redegørelse for forskningsprojektet relevans; herunder en gennemgang af eksisterende litteratur og forskning af det pågældende område (1,4,5,8).

Pålidelighed og validitet

Guba (3,4,6) argumenterer for, at kvalitativ forsknings pålidelighed og gyldighed baserer sig på fire aspekter: *troværdighed (credibility)*, *overførbarehed (transferability)*, *konsistens (dependability)* og *transparens (confirmability)* se figur 1.

Aspekt	Humanistisk term
Sandhedsværdi	Troværdighed
Anvendelighed	Overførbarehed
Stringens	Konsistens
Neutralitet	Transparens

Figur 1. Humanistiske termer for de fire kriterier for pålidelighed og gyldighed (3,4)

Troværdighed (*credibility*)

I dataindsamlingen betinges troværdigheden af forskerens fortrolighed og evne til at tydeliggøre og begrunde de metoder, der benyttes. Data i kvalitativ forskning er fra projektets begyndelse et åbent spørgsmål. Data genereres undervejs ud fra observationer, ord og metodisk refleksion, og bliver først til data, når de kan hæftes til et begreb. Et kvalitetskriterium i forhold til dataudvælgelse er at forskeren diskuterer disse i relation til projektets formål og de stillede forskningsspørgsmål (5,8).

Vejledning givet af en erfaren forsker bidrager også til at øge troværdigheden. Tiden, i form af længerevarende kontakt med de mennesker der udforskes, kan give forskeren dybere indsigt i området, som øger troværdigheden i generering af data (7).

Forskeren kan anvende *triangulering* som en metode til at sikre troværdighed i projektet (3,5,7).

Triangulering kan udføres på forskellig måde:

- *Metodetriangulering* anvender forskellige metoder til dataindsamling eller datagenerering for at opnå et grundigere materiale. Man kan f.eks. kombinere individuelle interviews, fokusgruppintervjuer og/eller deltagerobservation.
- *Kildetriangulering*, hvor de samme spørgsmål afprøves gennem forskellige kilder, som personer, skriftlige kilder, billeder eller andet.
- *Forskertriangulering*, hvor flere forskere samarbejder om analysen. Man kan også triangulere ved at bruge forskellige observatører af den samme setting, eller i nogle tilfælde flere interviewere i det samme projekt.
- *Teoritriangulering*, hvor der inddrages flere perspektiver og teorier i analyse- og fortolkningsprocesserne.

En kvalitet ved et kvalitativt studie kan være, når forskeren viser bevidsthed om "sammenbrud" undervejs i forskningsprocessen. "Sammenbrud" kan være, når forskeren støder på oplysninger, som kommer bag på hende, eller når hun afdækker en mangel på oplysninger. Forskeren må i sådanne tilfælde vise at hun kan revidere sin opfattelse af projektet og eventuelt gå tilbage til sine informanter. Nogle forskere bruger også at lade informanterne validere data i form af accept af interviewudskrift, men værdien kan diskuteres, fordi fortolkningen af data altid vil være forskerens ansvar (3-5,7,8). Disse forskellige metoder drejer sig alle om efterprøvning af et projekts gyldighed gennem dialog.

Overførbarehed (*transferability*)

Kvale (7) anvender begrebet *pragmatisk validitet*, som "at gøre sand", som har at gøre med anvendelighed af vidensudsagn. Den pragmatiske validitet sikres gennem kontekstualisering eller tydeliggørelse af sammenhænge, ikke for at skabe generaliserbarhed, men for at tydeliggøre kontekstafhængighed i beskrivelser og fortolkninger. Det gør forskeren ved at beskrive den kontekst eller sammenhæng, som data fremkommer i.

Her er en grundig beskrivelse af informanterne en afgørende faktor. Det gælder relevante demografiske oplysninger, deltagerniveau og baggrund for udvælgelse (5,7,8). Når man udvælger

sine informanter til et kvalitativt forskningsprojekt, må man nødvendigvis vælge informanter, der kan belyse de spørgsmål, det stilles i problemstillingen. Vil man undersøge noget om smerter, kan man ikke bruge en tilfældigt udvalgt gruppe informanter. Man må sikre sig, at informantgruppen kan bidrage med oplevelser eller erfaringer om smerter, og at de sammenhænge, man forsker i, har relevans for problemstillingen. Drejer forskningsprojektet sig om dialog mellem patienter og sygeplejersker, må forskeren opsøge sammenhænge, hvor sådanne dialoger finder sted. Oplysninger om informanter kan ligge implicit i forskningsspørgsmålet.

Datamaterialet bliver derfor til på baggrund af en *strategisk* eller *hensigtsbestemt* udvælgelse (5,8)

For at sikre kvalitet i forskningsprojektet må forskeren være tydelig i sin beskrivelse af den strategiske udvælgelse. Forskeren må beskrive hvilke til – og fravalg, der ligger til grund for udvælgelsen af informanter og datamateriale, og argumentere for sine valg.

Det kan også dreje sig om at beskrive, *hvordan* et udsagn kommer til udtryk, *hvilke* omgivelser udforskningen foregår i, eller forskerens egne omstændigheder. Jo rigere forskeren har beskrevet sine observationer i sine noter, jo bedre materiale har hun til sin videre analyse (9).

I den kvalitative forskning er forskeren aktiv medspiller i hele forskningsprocessen, og forskeren er derfor en vigtig del af konteksten. Dokumentation af forskerens antagelser, forforståelse, tidligere erfaringer og viden på området øger læserens tillid til processen, ligesom forskerens rolle og relationer til informanterne bør beskrives og diskuteres (1,5,8).

Konsistens (*dependability*)

Et forskningsprojekts pålidelighed baserer sig på den konsistens og stringens, der er vist gennem præsentationen af projektet, så læseren kan følge forskerens beslutningsprocesser. Forskeren skal vise, at der er overensstemmelse mellem forskningsspørgsmål, metoder, analyse, fund og konklusioner. Det er forskerens opgave at tydeliggøre overvejelser over, hvad fundene siger noget om, samt rækkevidden af deres gyldighed (3-5). Det er en kvalitet ved et forskningsprojekt, når eventuelle modstridende eller overraskende fund præsenteres og forskeren reflekterer over dem (8). Et eksempel kan være, at mennesker af forskelligt køn agerer på forskellige måder i forhold til den samme problemstilling.

Transparens (*confirmability*)

I kvalitativ forskning, og sandsynligvis heller ikke i kvantitativ forskning, er forskeren eller forskningen aldrig neutral. Forskeren kan bruge forskellige metoder til at tydeliggøre dette. En metode kan være triangulering. En anden kan være reflektiv analyse, hvor den kontekst, viden udvikles i, systematisk synliggøres (1,5,8,9). Denne kontekst kan omfatte forskerens position i feltet, f.eks. relationer til informanter, forskningslokalitet eller andre forskere; historisk tid; forskerens køn og alder; omgivelser og andre aspekter, som kan have betydning for forskningsprocessen. Endelig kan man benytte ekstern audit, hvor andre forskere analyserer forskningsdata. De forskellige valg og overvejelser i forskningsprocessen skal være synlige, så det bliver muligt for læseren at følge forskerens argumenter (1,8).

Vejledning i brug af guide

Guiden er inddelt i fem hovedafsnit: formelle krav, troværdighed, overførbarhed, konsistens og transparens, som hver især indeholder en række kriterier. Hovedemnerne har ensartet vægtning, således at intet emne tillægges højere værdi end andre.

Hvert spørgsmål skal vurderes på en 4-pointskala fra 4 "helt enig" til 1 "helt uenig" med to mellempunkter: 3 "enig" og 2 "uenig". Skalaen angiver, i hvilket omfang et kriterium er opfyldt.

Hvis du mener, et kriterium er helt opfyldt, skal du svare "helt enig".

Hvis du mener, at et kriterium slet ikke er opfyldt, eller hvis der ikke foreligger oplysninger herom, skal du svare "helt uenig".

Hvis du er usikker på, om et kriterium er opfyldt, fx fordi oplysningerne er uklare, eller fordi kun nogle af kriterierne er opfyldt skal du svare "enig" eller "uenig" afhængig af, i hvilket omfang du mener, spørgsmålet er beskrevet.

For hvert emne beregnes en score ved at lægge pointene for hvert kriterium sammen og dividere med antal kriterier. Spørgsmål uden relevans for den pågældende artikel udelades (se eksempel) og tæller ikke med i beregning af resultaterne. Af eksemplet nedenfor fremgår det, at der i alt er givet 14 point. Dette divideres med antallet af spørgsmål = 5. Det ene spørgsmål vurderes til, ikke at være relevant i dette eksempel og derfor divideres med 5 i stedet for 6. Resultatet for hver emne (med en decimal) lægges sammen til en samlet score.

Eksempel på beregning af en samlet score under kvalitetskriteriet *Konsistens*

Konsistens	Helt uenig _____ helt enig	Kommentarer og begrundelser
	1 2 3 4	
• Der er beskrevet en logisk sammenhæng mellem data og de temaer, forskeren har udviklet.	<input type="checkbox"/> <input checked="" type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	Citater er ikke brugt i dette studie (Ikke relevant).
• Der er en beskrivelse af analyseproces.	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input checked="" type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	
• Der er en klar fremstilling af fundene.	<input type="checkbox"/> <input checked="" type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	
• Fundene er troværdige.	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input checked="" type="checkbox"/>	
• Eventuelle citater er resonable/understøttende for tolkningen.	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	
• Der er overensstemmelse mellem undersøgelsens fund og konklusioner.	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input checked="" type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	
	I alt point: 14/5 = 2,8 point	

Samlet score

Sammentællingen af score er inspireret fra AGREE-instrumentet, der anvendes til bedømmelse af kliniske retningslinier (9).

Den samlede vurdering indeholder et valg mellem tre muligheder: "Anbefales", "Anbefales med forbehold" eller "Anbefales ikke". Scoren for hvert hovedområde lægges sammen og giver resultatet 15 eller derover, kan artiklen anbefales. Er resultatet mellem 10 og 14, kan artiklen anbefales med forbehold, og er resultatet mindre end 10, kan artiklen ikke anbefales. Viser der sig svagheder indenfor ét eller flere emner, og resultaterne alligevel vurderes relevante, vil vi opfordre til at få området uddybet hos forskeren. Decimaler rundes op eller ned.

Guide til vurdering af pålidelighed og gyldighed af kvalitative artikler

Titel på artiklen:

Vurderet af:

<u>Formelle krav</u>	Vurdering Helt uenig _____ helt enig	Kommentarer og begrundelser
	<div style="display: flex; justify-content: space-around; width: 100%;"> 1 2 3 4 </div>	
<ul style="list-style-type: none"> • Baggrunden for undersøgelsen er beskrevet via eksisterende litteratur. 	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Det fremgår hvorfor undersøgelsen er relevant. 	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Det er beskrevet hvordan informeret samtykke, frivillighed og anonymisering af data er overholdt (Helsinki deklARATIONEN). 	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Det er beskrevet om der er relevante godkendelser (fx Datatilsyn, Etisk komité). 	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Forskerne har beskrevet hvordan undersøgelsen kan påvirke informanterne. 	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Forskeren har beskrevet hvad man vil gøre, hvis undersøgelsen påvirker deltagerne uhensigtsmæssigt. 	<input type="text"/> I alt point:	

<u>Troværdighed</u>	Helt uenig _____ helt enig	Kommentarer og begrundelser
	<div style="display: flex; justify-content: space-around; width: 100%;"> 1 2 3 4 </div>	
<ul style="list-style-type: none"> • Formålet er klart beskrevet. 	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Metoden er beskrevet. 	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Metoden er begrundet. 	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Metoden er valgt i forhold til formålet. 	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Der er en beskrivelse af hvordan data blev registreret (digitalt, video, notater, feltnoter osv.). 	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Der er anvendt triangulering. 	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Forskningsprocessen er beskrevet. 	<input type="text"/> I alt point:	

Overførbarehed	Vurdering				Kommentarer og begrundelser
	Helt uenig			helt enig	
	1	2	3	4	
<ul style="list-style-type: none"> • Udvælgelse af informanter eller kilder er beskrevet. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Der er en beskrivelse af informanterne. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Det er begrundet hvorfor disse informanter skal deltage. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Konteksten (det sted og den sammenhæng forskningen foregår i) er beskrevet. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Det er beskrevet hvilket tilhørsforhold forskeren/forskerne har til konteksten samt til informanterne. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
	I alt point:				

Konsistens	Vurdering				Kommentarer og begrundelser
	Helt uenig			helt enig	
	1	2	3	4	
<ul style="list-style-type: none"> • Der er beskrevet en logisk sammenhæng mellem data og de temaer, forskeren har udviklet. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Der er en beskrivelse af analyseproces. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Der er en klar fremstilling af fundene. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Fundene er troværdige. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Eventuelle citater er resonable/understøttende for tolkningen. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> • Der er overensstemmelse mellem undersøgelsens fund og konklusioner. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
	I alt point:				

<u>Transparens</u>	Vurdering				Kommentarer og begrundelser
	Helt uenig			helt enig	
	1	2	3	4	
<ul style="list-style-type: none"> Forskeren har beskrevet sin baggrund og sine antagelser eller forforståelse. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> Der er henvist til en teori/teoretiker (man kan se hvem der har inspireret til analysen). 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> Der er en beskrivelse af, om temaer udsprang af data eller om de var formuleret på forhånd. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> Det er beskrevet hvem der gennemførte undersøgelsen. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> Der er beskrevet hvordan forskeren deltog i forskningsprocessen 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
<ul style="list-style-type: none"> Forskeren har beskrevet, om hans/hendes position har betydning for fundene. 	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
	I alt point:				

Kan du anbefale denne artikel?

Anbefales (≥ 15)
Anbefales med forbehold (≥ 10 < 15)
Anbefales ikke (< 10)

Referencer

1. Malterud, K. (2001). Qualitative research: standards, challenges and guidelines. *Lancet*, vol: 358; 483-88
2. Eakin, J.M, Mykhalovskly, E (2002): Reframing the evaluation of qualitative health research; reflections on a review of appraisal guidelines in the health sciences. *Journal of evaluation in clinical practice*, vol: 9; 2; 187-194.
3. Guba, E (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries, *ECTJ*, vol: 29; 2; 75-91.
4. Lincoln Y, Guba E, (1985). *Naturalistic Inquiry*. Sage Publications, London.
5. Hammersley M, Atkinson P. (2000). *Ethnography*. 2 ed. London: Routledge.
6. Henderson R. (2004). Appraising and Incorporating Qualitative Research in Evidence-Based Practice. *Journal of physical Therapy Education*, Winter 2004
7. Kvale S, Brinkmann S. (2009) *Interview; Introduktion til et håndværk*. 2 ed. København: Hans Reitzels forlag.
8. Wadel C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur, en innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: Seek A/S.
9. Hastrup K (2004). *Refleksion, Vidensbegreber og videnskab, I: Hastrup K: Viden om verden*. København. Hans Reitzels Forlag
10. The AGREE collaboration (2001): *Vurdering af kliniske vejledninger, AGREE instrumentet*. www.agreecollaboration.org (downloaded 1.6.2009)